

Pulp in het Nederlandse leesonderwijs?

Tekst 1 Fastfood voor jonge lezers: de schadelijke promotie van pulp in het onderwijs

- (1) Wat hebben we nodig om ontleding een halt toe te roepen? Mooie verhalen natuurlijk, maar ook 'mooie lezers'. De term is van jeugd-
5 boekenauteur Benny Lindelauf. Hij bedoelt lezers die een verhaal betekenis kunnen geven, lezers die daar scholing in hebben gehad. Van zulke mooie lezers zijn er steeds minder.
- 10 (2) 44 procent van de Nederlandse jongeren zegt lezen niet leuk te vinden of er zelfs een hekel aan te hebben, zo blijkt uit onderzoek van Stichting Lezen. Dat zijn er meer dan
15 in onze buurlanden, en niemand begrijpt waarom juist in Nederland de ontleding zo hard stijgt. Helaas maakt de overheid ook geen geld vrij om daar serieus onderzoek naar te doen.
- 20 (3) In plaats daarvan investeert ze in leesbevorderingscampagnes. Waarom sorteren die nu niet het gewenste effect? Wie zich daarin verdiept, begrijpt al snel waarom de leesmotivatie laag is. De campagnes die gericht
25 zijn op leesbevordering sturen op 'leesplezier', vanuit de gedachte dat op plezier vanzelf leesmotivatie volgt.
- (4) Daarom is besloten dat in de
30 Jonge Jury-campagne jongeren zelf kiezen welke boeken ze nomineren en bekronen. De Jonge Jury, die jaarlijks 180.000 leerlingen in de onderbouw bereikt, wordt betaald
35 door Stichting Lezen, ondersteund door het Nederlands Letterenfonds en uitgevoerd door Passionate Bulkboek, een organisatie die zich
- 'dé leesspecialist in voortgezet
40 onderwijs' noemt.
- (5) Leerlingen van twaalf tot vijftien jaar kiezen de boeken voor de shortlist aan de hand van een groslijst van uitgevers, zonder instructie, richtlijn
45 of een voorselectie door opvoeders of leraren. Het is verontrustend dat hun keuze vervolgens leidend wordt in een campagne die wordt betaald met overheidsgeld. Het is alsof je
50 kinderen de supermarkt instuurt met de opdracht te kopen wat ze lekker vinden en datgene waarmee ze naar buiten komen, opdringt aan alle kinderen van het land, onder het
55 mom van 'gezond eten'. Nederland zou zijn eigen cultuuronderwijs serieuzer moeten nemen.
- (6) Dit jaar brachten 10.000 kinderen een stem uit voor de Jonge Jury-prijs. De winnaar die woensdag 9 juni bekend wordt, zal met zekerheid een pulpboek zijn. Wat bedoelen we met pulp? Dat is niet hetzelfde als lectuur. Er zijn genoeg redenen om
65 zwakke of onwillige lezers aan te moedigen door ze, pakweg, een spannende jeugdroman van Lydia Rood te laten lezen of de biografie van Wim Kieft.¹⁾
- 70 (7) Maar wat de Jonge Jury propageert, is van een ander kaliber. Het zijn verhalen die seksistisch en racistisch denken bevestigen, de lezer alleen van kick naar kick jagen.
75 Verhalen die stilistisch, inhoudelijk, cultureel en moreel armoedig en

zelfs schadelijk zijn. We analyseerden de shortlist van dit jaar en alle winnende titels van de afgelopen tien jaar, waarvan er zeven werden geschreven door één auteur: Mel Wallis de Vries. Eenlettergrepige titels, dramatisch-realistische foto's op de voorkant en kekke elastieken buikbandjes moeten de jonge lezer verleiden: *Klem*, *Wreed*, *Vals* of *Shock* heten haar boeken.

(8) Het stramien is steeds identiek: na een scène waarin steevast een vrouwelijk slachtoffer wordt gepijnigd, vernederd en vaak vermoord, gaan we terug in de tijd en komen er vier à vijf verschillende meisjes aan het woord – soms via vlogs, dagboekfragmenten, app- of e-mailberichten. Ze zijn typetjes en hebben steevast één ding gemeen: het zijn altijd witte meisjes met lang, los haar. De meisjes lijken geen enkele inhoud of substantie te hebben. De personages veroordelen elkaar op hoe ze eruitzien, en wat ze eten en drinken.

(9) Seks is vrijwel altijd ongewenst en gewelddadig in deze teksten, maar de lezer krijgt geen ruimte om dat kritisch te beschouwen, omdat die meekijkt met daders in lang uitgesponnen geweldsscènes. Verkrachting en moord worden als haast onvermijdelijk lot voor jonge vrouwen gepresenteerd: als ze in het donker door het park fietsen, maar soms ook als ze in hun eigen slaapkamer zijn. Het hyperrealisme met herkenbare school- en plaatsnamen maakt het nog angstaanjager. De shortlist van dit jaar bestond uit drie jeugdthrillers die qua opbouw en verhaalinhoud sprekend op de boeken van Wallis de Vries lijken. Succes is blijkbaar besmettelijk.

(10) Met zulke lelijke teksten kweek je geen mooie lezers. Jonge lezers

lezen vooral belevend en herkend. Wat ze lezen, nemen ze letterlijk omdat hun literaire competenties nog niet zijn ontwikkeld. In het lesmateriaal van de Jonge Jury worden deze competenties ook niet aangesproken.

(11) Waarom wordt dit geld, afkomstig van Stichting Lezen en het Letterenfonds, niet besteed aan de promotie van echte jeugdliteratuur in de klas? Verhalen kunnen je leren hoe je betekenis kunt geven aan de wereld. Hoe je gevoelens, relaties, maar ook maatschappelijke verhoudingen kunt begrijpen en hoe je er taal voor kunt vinden. Ze bieden de sleutel tot een volwassen, ethische houding.

(12) Kwalitatieve jeugdliteratuur geeft de verbeelding van jonge mensen de ruimte om nieuwe en andere perspectieven en samenlevingsvormen te verkennen. Door identificatie met steeds nieuwe personages kunnen jonge lezers hun persoonlijkheid vormen, hun opvattingen toetsen. Literatuur draagt bij aan empathie en aan burgerschap.

(13) Dat in het Nederlandse onderwijs op de basisschool en in het voortgezet onderwijs het lezen van onze internationaal geprezen jeugdliteratuur, denk aan Anna Woltz, Simon van der Geest, Martha Heesen of Bart Moeyaert, niet verplicht is, en dat er geen eisen worden gesteld aan de kwaliteit van wat er op school wordt gelezen, is een vorm van ernstige en structurele verwaarlozing. Laten we in het op handen zijnde nieuwe curriculum voor het vak Nederlands²⁾ het vrijblijvende begrip 'fictie' vervangen door 'jeugdliteratuur'.

(14) Tot het zover is, kunnen de organisatoren van de Jonge Jury het

alvast over een andere boeg gooien.
Een shortlist die wordt opgesteld
door specialisten lijkt ons de

eenvoudigste oplossing. 'Als ze maar
175 lezen' is geen excuus voor pulp.

*naar: Yra van Dijk en Marie-José Klaver
uit: de Volkskrant, 6 juni 2021*

*Yra van Dijk is gasthoogleraar bij instituut LUCAS van de Universiteit
Leiden. Marie-José Klaver is vakdidacticus en docent Nederlands in het
voortgezet onderwijs.*

noot 1 De biografie *Kieft* portretteert de voormalige Nederlandse profvoetballer Wim Kieft;
veel aandacht gaat erin uit naar diens alcohol- en drugsverslaving. *Kieft* was in 2014
het bestverkochte boek in Nederland.

noot 2 Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen bereidde tijdens de
publicatie van dit artikel een onderwijsherziening voor van (onder meer) het schoolvak
Nederlands.

Reacties op tekst 1

Tekstfragmenten 1 tot en met 4 zijn reacties op tekst 1. Ze verschenen in het dagblad de Volkskrant en op Neerlandistiek, een online tijdschrift voor de Nederlandse taal-, letterkunde en taalbeheersing.

tekstfragment 1

(1) Van Dijk en Klaver stellen dat er wat hen betreft voor sommige boeken geen plaats mag zijn in het onderwijs, omdat ze in hun ogen niet bijdragen aan de literaire ontwikkeling en bovendien een schadelijk effect zouden hebben. Wij zien dat anders: deze boeken zijn voor veel kinderen de (enige) motivatie
5 om een boek op te pakken. Het is kortom de eerste toegang, het begin van iets moois.

(2) En hoewel boeken in de klas en ook de Jonge Jury zelf wel degelijk kritisch bekeken mogen worden, kan het niet de bedoeling zijn dat we een bepaalde groep boeken en auteurs, en daarmee ook de jonge lezers die deze boeken
10 waarderen, categoriaal afwijzen.

*naar: Gerlien van Dalen en Giel van Strien
uit: de Volkskrant, 11 juni 2021*

*Gerlien van Dalen is directeur-bestuurder van Stichting Lezen.
Giel van Strien is directeur van Passionate Bulkboek, een organisatie voor de stimulering van de Nederlandse taal en literatuur bij jongeren.*

tekstfragment 2

(1) Persoonlijk vind ik het ook jammer dat thrillers steevast hoog eindigen. En ik ben het absoluut met u eens dat het schadelijk is om seksueel geweld zo vaak in te zetten, puur als plotwending. Dat de beschreven vrouwelijke
5 hoofdpersonages pieperige slachtoffertjes zijn (of maken ze, ik noem maar iets gek, een karakterontwikkeling door?).

(2) Maar laten we niet vergeten dat er in 'echte' literatuur ook schadelijke personen of ideeën voorkomen. Van mijn literaire kennismaking op het vwo herinner ik me vooral de smerige seksscènes van Ronald Giphart en Jan Wolkers. Vind ik persoonlijk even schadelijk als die 'pulp' waar u het nu over
10 heeft. Omdat ik de vrijheid van jongeren waardeer, accepteer ik ook dat vooral thrillers de shortlist halen. Loslaten, noemen ze dat.

(3) Wat ik niet begrijp en nooit heb begrepen, is wat er zo verkeerd is aan leesplezier. Waarom er een elitaire minderheid is, die vindt dat we áltijd
15 neerbuigend moeten doen over Young Adult-boeken voor jongeren (en feelgood-romans voor volwassenen, trouwens). Die vindt dat jongeren geen eigen keuzen mogen of kunnen maken.

*naar: Carlie van Tongeren
uit: de Volkskrant, 8 juni 2021*

Carlie van Tongeren is auteur van jeugdliteratuur. Ze is twee keer genomineerd voor de Jonge Jury.

tekstfragment 3

- (1) In hun reactie op de kritiek van Van Dijk en Klaver stellen Gerlien van Dalen (Stichting Lezen) en Giel van Strien (Passionate Bulkboek) dat de bekritiseerde schrijvers “de onderwerpen die in hun boeken voorkomen (geweld, ongewenste seks, racisme) juist aan de kaak willen stellen en
5 bespreekbaar willen maken bij de groep die het aangaat: de jeugd zelf”. Je kunt je echter afvragen hoe goed ze daarin slagen, als hun boeken zelf de stereotypen reproduceren die ze blijkbaar proberen te bestrijden. Belangrijker nog is dat dit soort onderwerpen pas echt bespreekbaar wordt onder leiding van een docent die de discussie aan de hand van gerichte leesvragen in
10 goede banen kan leiden.
- (2) Over die didactische kant gaat het in de commotie rond het artikel van Van Dijk en Klaver nauwelijks, terwijl op het vlak van representatie en stereotypie het Nederlandse literatuuronderwijs juist een grote slag heeft te maken. Neem Tim Krabbés schoolklassieker *Het gouden ei* (1984), al
15 decennia koploper op de lijst met meest gelezen boeken in het voortgezet onderwijs. Menig docent Nederlands kan de novelle inmiddels niet meer zien, maar gestuwd door de populariteit van het boek in de ranglijstjes, nemen leerlingen het keer op keer ter hand.
- (3) En wat lezen ze dan? (...) Dat het vrouwelijke hoofdpersonage Saskia
20 Ehlvest zich vooral inlaat met breien, make-up, de *Marie Claire* en stofzuigen.

naar: Jeroen Dera

uit: de Volkskrant, 23 juni 2021

Jeroen Dera is docent Nederlandse Letterkunde aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

tekstfragment 4

- Deze mensen zijn in de war. Ze denken dat neerlandistiek een soort maatschappijleer is, of dat de neerlandistiek de maatschappijleer moet verdringen om het nut nog extra te bewijzen voor de mannen in de blauwe pakken, voor wie zij werkelijk onophoudend dansjes uitvoeren. Boeken
5 bespreken vanuit maatschappelijk-wenselijk oogmerk doe je bij maatschappijleer. Bij neerlandistiek gaat het om literaire onderwerpen. Was dit dan genoeg aanzet tot dat goede literaire gesprek? Gunnen jullie de leraren maatschappijleer nog hun vakgebied? Of moeten de economen ook voortaan voor hun baan vrezen?

naar: maanantai

uit: Neerlandistiek, 24 juni 2021

Maanantai is een pseudoniem van Martijn Benders, dichter en publicist.